

1. Līdzdalības princips lēmumu pieņemšanā, kas skar vai var skart bērnu atbilstoši bērna vecumam un briedumam

Šajā nodaļā vispirms tiks aplūkots bērnu līdzdalības tiesiskais pamats, lai vēlāk pievērstos praktiskiem apsvērumiem, kas būtu noteikti jāņem vērā, lai īstenotu bērna līdzdalību – vēl pirms bērna viedokļa noskaidrošanas.

1.1. Bērna līdzdalības tiesiskais pamats

ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) 12. pants ir unikāls cilvēktiesību līguma noteikums, kas nosaka bērnu juridisko un sociālo statusu, kuriem, no vienas puses, nav pieauguša cilvēka autonomijas, (pilnas tiesību rīcībspējas), bet, no otras puses, kuri ir tiesību subjekti.¹ Lai arī parasti lēmumus par bērnu pieņem viņa vecāki, vai citi likumiskie pārstāvji, ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) 12.pants paredz valsts pienākumu nodrošināt, ka bērns līdzdarbojas jautājumos, kas viņu skar, nodrošinot bērna tiesības būt par tiesisko attiecību dalībnieku. Panta 1. punkts paredz, ka ikvienam bērnam, kas ir spējīgs formulēt savu viedokli, ir tiesības to brīvi paust visos jautājumos, kas viņu skar, turklāt bērna viedoklim jāpievērš pienācīga uzmanība atbilstoši bērna vecumam un brieduma pakāpei. Panta 2. punktā īpaši norādīts, ka bērnam ir jādod iespēja tikt uzklaštam jebkādā ar viņu saistītā tiesvedībā un administratīvā procesā vai nu tieši, vai ar pārstāvja vai attiecīgas iestādes starpniecību, ievērojot attiecīgās valsts tiesību aktu procesuālās normas.

ANO Bērnu tiesību komiteja savā pirmajā sesijā 1991. gada 15. oktobrī uzsvēra ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) vispārējos principus, pēc kuriem jāvadās, interpretējot un piemērojot ANO Bērnu tiesību konvencijas normas: **diskriminācijas aizliegums** (2. pants), bērna **vislabāko interešu ievērošana** (3. pants), tiesības **uz dzīvību, izdzīvošanu un attīstību** (6. pants), tiesības **paust savu viedokli un tikt uzklaštam** (12. pants).²

Kopš 1989. gada, kad ANO [Bērnu tiesību konvencija](#) tika pieņemta, princips “bērna tiesības uz viedokli” ir evolucionējis līdz principam “bērna tiesības uz līdzdalību”, lai gan 12. pantā šis termins nemaz nav izmantots. Šis termins ir attīstījies, un šobrīd tiek plaši

izmantots, lai raksturotu procesus, kas ietver informācijas apmaiņu un tāda dialoga uzturēšanu starp bērnu un pieaugušo, kura pamatā ir abpusēja cieņa un kurā bērni var uzzināt, kādā veidā gan viņu, gan pieaugušo viedoklis tiek kopīgi saskaņots.³

Arī [Bērnu tiesību aizsardzības likums](#) paredz bērna līdzdalības principa ieviešanu. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmo un otro daļu bērna tiesību aizsardzības princips nosaka, ka tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras un visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Taču, lai bērnu intereses tiktu ņemtas vērā pilnībā, ir nepieciešams nodrošināt bērna līdzdalību visos procesos un jautājumos, kas tiešā vai netiešā veidā skar viņa intereses un tiesības. 11.11.2021. tika veikti [grozījumi Bērnu tiesību aizsardzības likumā](#), kas precizēja bērna labāko interešu saturu, tajā paredzot, ka, nosakot bērna labākās intereses, ir nepieciešams tiekties uz bērna situācijas ilgtspējīgu risinājumu atbilstoši situācijai, ņemot vērā, cik lielā mērā veicamie pasākumi nodrošina **bērna līdzdalību ar viņu saistītu lēmumu pieņemšanas procesos un bērna viedokļa uzklaušīšanu un ievērošanu atbilstoši bērna vecumam, briedumam un spējai viedokli formulēt**. Savukārt [Bērnu tiesību aizsardzības likuma](#) 13. panta trešā daļa paredz, ka jebkurās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.

ANO Bērnu tiesību komiteja mudina **neīstenot simboliskas pieejas**, kas dod iespēju bērnam tikt uzklaušītam, bet pienācīgi neņem vērā viņa viedokli. Pieaugušo manipulācijas ar bērniem – piemēram, radot situācijas, kurās viņiem nosaka, ko viņi drīkst teikt, vai radot risku, ka bērna līdzdalība var radīt viņam kaitējumu – nav ētiska prakse, un šādu praksi nevar uzskatīt par ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) 12. panta īstenošanu. Lai līdzdalība būtu efektīva un jēgpilna, tā jāsaprot kā process, nevis kā viens atsevišķs gadījums. Visiem procesiem, kuros tiek uzklaušīts vai piedalās bērns, ir jābūt pārredzamiem, uz brīvprātības principa balstītiem, cieņpilniem un bērniem draudzīgiem.⁴

- Bērnu līdzdalības veicināšana jau bērna agrīnā vecumā var veicināt bērnu sadarbību ar pieaugušajiem un mazināt iespējamus konfliktus starp bērniem un pieaugušajiem.
- Bērna līdzdalības trūkumu nedrīkst pamatot ar to, ka bērni paši neizrāda iniciatīvu, jo vecāku kā bērna dabisko aizbildņu un citu likumisko pārstāvju pienākums ir sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti, ievērojot spējas un intereses.⁵

1. tabula. Tiesību aktu piemēri, kas Latvijā garantē bērna līdzdalību

Tiesību akts	Būtība
<p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 20. panta otrā daļa:</p> <p><i>Bērnām tiek dota iespēja tikt uzklausi- tam jebkādas ar viņu saistītās iztiesāšanas vai administratīvās procedūrās vai nu tieši, vai ar sava likumiskā pārstāvja vai attiecīgas institūcijas starpniecību.</i></p>	<p>Uzliek pienākumu tiesnesim vai iestādes administratīvā procesa vadītājam noskaidrot bērna viedokli lietās, kas skar bērna intereses. Taču viedokļa noskaidrošana var notikt pastarpināti.</p>
<p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 13. panta trešā daļa:</p> <p><i>Bērnām ir tiesības piedalīties pašpārvaldē izglītības, kultūras un sporta jomā. Jebkurās citās jomās, kas skar bērna intereses, bērna viedoklim veltāma pienācīga vērība atbilstoši viņa vecumam un briedumam.</i></p>	<p>Nosaka bērna īpašo lomu, līdzdarbojoties izglītības, kultūras un sporta jomā.</p>
<p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta ceturtās daļas 2.punkts:</p> <p><i>izvēloties ārpusģimenes aprūpes veidu, vērā ņemams arī bērna viedoklis.</i></p>	<p>Uzliek par pienākumu bāriņtiesas amatpersonām noskaidrot bērna viedokli, pirms pieņemt lēmumu par bērnam piemērotāko ārpusģimenes aprūpes veidu.</p>
<p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70. panta otrās daļas pirmais teikums:</p> <p><i>Bērnām pašām un citām personām ir tiesības vērsties pēc palīdzības bērna tiesību aizsardzības institūcijās un citās valsts un pašvaldību institūcijās, un šīs institūcijas ikvienā gadījumā veic likumā paredzētās darbības pārkāpuma, ja tāds tiek konstatēts, novēršanai,</i></p>	<p>Bērnām ir tiesības izmantot tiesību aizsardzības sistēmu, savukārt institūciju pienākums ir sniegt atbalstu un palīdzību bērnam, īstenojot šīs tiesības.</p>

<p><i>kā arī atbalsta un palīdzības sniegšanai bērnam.</i></p>	
<p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 70. panta otrās daļas otrais teikums: <i>Bērnu aprūpes, izglītības, veselības aprūpes un citu tādu iestāžu vadītājiem, kurās uzturas bērni, ir pienākums noteikt bērnu sūdzību iesniegšanas un izskatīšanas kārtību un padarīt to bērniem zināmu un pieejamu.</i></p>	<p>Saskaņā ar Bērnu tiesību komitejas Vispārējā komentār Nr. 12 bērnu sūdzību vai citu priekšlikumu iesniegšana un pienācīga izskatīšana ir viens no komponentiem, kas ir būtisks, lai tiktu īstenota bērna tiesība tikt uzklautam saskaņā ar ANO Bērnu tiesību konvencijas 12. pantu⁶</p>
<p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 17.pants <i>Bērnam ir tiesības pašam vai ar savu likumīgo pārstāvju starpniecību piedalīties bērna tiesību aizsardzības programmu izstrādāšanā un īstenošanā.</i></p>	<p>Bērnu tiesību aizsardzības likuma 66.panta pirmajā daļā noteikts, ka pašvaldība īsteno bērna tiesību aizsardzības programmu pašvaldības administratīvajā teritorijā. Pašvaldība var uzlabot programmas izstrādi, ja uzklauts bērnu viedokli.</p>
<p>Civilprocesa likuma 644.¹⁹ panta, kas attiecas uz lietu par bērna pretiesisku pārvietošanu pāri robežai uz Latviju vai aizturēšanu Latvijā pieteikumu izskatīšanu, pirmās daļas otrais teikums: <i>Tiesas sēdē uzaicina piedalīties bāriņtiesas pārstāvi, kā arī noskaidro bērna viedokli, ja bērns ir spējīgs to formulēt, ņemot vērā viņa vecumu un brieduma pakāpi.</i></p>	<p>Ja bērns ir spējīgs formulēt viedokli, uzliek tiesai pienākumu noskaidrot bērna viedokli lietās, kas skar bērna pretiesisku pārvietošanu pāri robežai.</p>
<p>Hāgas konvencijas par starptautiskās bērnu nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem 13. panta otrā daļa: <i>Tiesa vai administratīvā iestāde var atteikties dot rīkojumu par bērna atgriešanos, ja tai kļūst zināms, ka bērns iebilst pret atgriešanos un ir sasniedzis attiecīgu vecumu un brieduma pakāpi, lai spētu atbildēt par saviem uzskatiem.</i></p>	<p>Ja bērns iebilst par atgriešanos iepriekšējās mītnes zemē un viņa vecums un briedums ir atbilstošs, lai bērna viedokli ņemtu vērā, tiesa tikai uz šādā apstākļa pamata var izdot atteikumu izdot bērnu. ! Konvencijas panta daļas latviskais tulkojums nav precīzs, jo bērns nevar juridiski “atbildēt par saviem uzskatiem”. Precīzāk būtu: “ja viņš ir sasniedzis atbilstošu vecumu un brieduma pakāpi, lai ņemtu vērā viņa viedokli”.⁷</p>
<p>Administratīvā procesa likuma 21. panta par privātpersonas administratīvi procesuālo rīcībspēju otrā daļa:</p>	<p>Bērns, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu, var līdzdarboties administratīvajā procesā nepastarpināti. Ja bērns nav sasniedzis 15</p>

<p><i>Tās fiziskās personas procesuālās tiesības, kura nav sasniegusi 15 gadu vecumu vai kuras rīcībspēju ierobežojusi tiesa, īsteno šīs personas likumiskais pārstāvis. Ja likumisko pārstāvju savstarpējās intereses vai likumisko pārstāvju un nepilngadīgās personas intereses ir atšķirīgas un ja tiesa atzīst to par lietderīgu, tā par nepilngadīgās personas pārstāvi var iecelt citu personu, izprasot bāriņtiesas viedokli (..).</i></p>	<p>gadu vecumu, tad viņa administratīvi procesuālo rīcībspēju īsteno viņa likumiskie pārstāvji (parasti – vecāki), taču, ja bērna un viņa likumiskā pārstāvja intereses ir atšķirīgas, pastāv kārtība, kādā nodrošināt bērna līdzdalību.</p>
<p><u>Pacientu tiesību likums</u> 13. panta par nepilngadīga pacienta tiesībām pirmā un otrā daļa:</p> <p><i>(1) (..) Nepilngadīgam pacientam ir tiesības tikt uzklautam un atbilstoši savam vecumam un briedumam piedalīties ar ārstniecību saistītā lēmuma pieņemšanā.</i></p> <p><i>(2) Nepilngadīga pacienta (no 14 gadu vecuma) ārstniecība ir pieļaujama, ja saņemta viņa piekrišana (..).</i></p> <p><i>(3) Ja nepilngadīgs pacients (no 14 gadu vecuma) atsakās dot savu piekrišanu ārstniecībai, bet ārsts uzskata, ka ārstniecība ir šā pacienta interesēs, piekrišanu ārstniecībai dod nepilngadīgā pacienta likumiskais pārstāvis.</i></p> <p><i>(4) Nepilngadīgam pacientam ir tiesības saņemt no ārstniecības personas savam vecumam un briedumam saprotamu informāciju.</i></p>	<p>Bērns var patstāvīgi līdzdarboties savā ārstniecībā no 14 gadu vecuma, sniedzot savu piekrišanu vai atteikumu ārstniecībai (izņēmuma gadījumos, ārsts var prasīt piekrišanu bērna likumiskajam pārstāvim). Bērnā, kuram ir mazāk par 14 gadiem, ir tiesības tikt uzklautam.</p>
<p><u>Fizisko personu datu apstrādes likums</u></p> <p><i>33. pants. Nosacījumi bērna piekrišanai attiecībā uz informācijas sabiedrības pakalpojumiem.</i></p> <p><i>Ja atbilstoši datu regulas 8. pantam informācijai sabiedrības pakalpojumu tiešai sniegšanai ir nepieciešama datu subjekta piekrišana, bet datu subjekts ir bērns, viņa</i></p>	<p>Bērns var līdzdarboties digitālajā sfērā patstāvīgi no 13 gadu vecuma vai arī pirms tam ar vecāka vai likumiskā pārstāvja starpniecību, izņemot gadījumus, kad bērns ir jāaizsargā no kaitīga satura.⁸</p>

<i>piekrišana ir uzskatāma par pamatu datu apstrādei un viņa datu apstrāde ir likumīga, ja bērns ir vismaz 13 gadus vecs vai ja attiecībā uz bērnu, kurš vēl nav sasniedzis 13 gadu vecumu, piekrišanu ir devis viņa vecāks vai likumiskais aizbildnis.</i>	
Ministru kabineta 2018. gada 30. oktobra noteikumi Nr. 667 " Adopcijas kārtība ": 7. <i>Adoptējamā bērna piekrišanu adopcijai, ja viņš sasniedzis 12 gadu vecumu, noformē atbilstoši šo noteikumu 2. pielikumam.</i> 8. <i>Ja adoptējamais bērns ir jaunāks par 12 gadiem, bāriņtiesa viņa atrašanās vietā veic pārrunas ar adoptējamo bērnu un noskaidro viņa viedokli, kā arī noformē sarunas protokolu.</i>	Bērnu, kurš vecāks par 12 gadiem, nevar adoptēt bez viņa piekrišanas. Bērnus, kuri jaunāki par 12 gadiem, var adoptēt, ja pirms tam ir noskaidrots bērna viedoklis.

1.2. Līdzdalības principa būtiskākie komponenti

Kad runājam par bērna līdzdalību, saprotam, ka tā atšķiras no pieaugušo līdzdalības. Lai gan nacionālie, gan starptautiskie akti paredz arī pieaugušo cilvēku tiesības uz līdzdalību, viņu līdzdalības īstenošanai netiek veltīti tik daudzi aizsardzības pasākumi, kādi tiek paredzēti bērniem. Tas ir tāpēc, ka bērni ir nepārtrauktā attīstības procesā, kura laikā viņu līdzdalības īstenošana sākas kā gandrīz neiespējama (zīdaiņu vecumā), līdz attīstās līdzvērtīgai pieaugušo līdzdalībai (sasniedzot pilngadību). Tādēļ, izvērtējot bērna līdzdalību lēmumu pieņemšanā, pirms tiek noskaidrots bērna viedoklis, ir jāizvērtē divi būtiski aspekti:

- vecāku vai citu likumisko pārstāvju loma bērna līdzdalības īstenošanā;
- bērna informēšana par izskatāmo jautājumu (par lietas apstākļiem).

Parasti tiek uzskatīts, ka bērna līdzdalības pamatā ir bērna viedokļa noskaidrošana, taču, lai ņemtu vērā bērna viedokli, vispirms ir jāizvērtē vecāku vai citu likumisko pārstāvju loma bērna līdzdalības īstenošanā, pēc tam jāvērtē bērna vecums un briedums, kas ietekmē, kādu informāciju bērns ir saņēmis, var saņemt un drīkst saņemt, kā arī jāpievērš uzmanība tam, kādu lomu lēmumu pieņemšanā bērns var ieņemt. Tikai izvērtējot šos abus komponentus, var pievērsties bērna viedokļa noskaidrošanā, lai bērna līdzdalība lēmuma pieņemšanā būtu

pilnīga. Šajā apakšnodalā apskatīsim šos komponentus. Savukārt bērna viedokļa jautājumam tiks veltīta otrā apakštēma.

1.3. Vecāku vai citu likumisko pārstāvju loma bērna līdzdalības īstenošanā

Dalībvalstīm, veidojot [ANO Bērnu tiesību konvencijas](#) saturu, bija svarīgi panākt līdzsvaru starp vecāku tiesībām un bērna attīstošajām spējām.⁹ Tādējādi ANO [Bērnu tiesību konvencija](#), ņemot vērā tās 3., 5. un 18. pantu centrē bērna tiesības ap vecāku tiesībām. ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) 18. panta pirmā daļa nosaka, ka vecāki vai citi likumiskie pārstāvji ir galvenās personas, kas atbildīgas par bērna audzināšanu un attīstību un viņu galvenais pienākums ir gādāt par bērna interesēm. ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) 5. pants nosaka, ka dalībvalstis respektē vecāku vai – ja to nosaka vietējās paražas – paplašinātās ģimenes vai kopienas, aizbildņu vai citu tiesiski atbildīgo personu atbildību, tiesības un pienākumus nodrošināt ikvienam bērnam viņa attīstības pakāpei atbilstošu palīdzību un padomus šajā ANO Bērnu tiesību konvencijā atzīto tiesību izmantošanā. Savukārt ANO [Bērnu tiesību konvencijas](#) 3. panta pirmā un otrā daļa paredz valsts pienākumu nodrošināt ikvienam bērnam viņa interešu aizsardzību, ņemot vērā viņa vecāku vai aizbildņu tiesības un pienākumus, un šajā nolūkā veic visus attiecīgos likumdošanas un administratīvos pasākumus.

Taču nevajadzētu pieņemt, ka bērnu tiesību centrēšana ap vecāku tiesībām ir veikta tikai, lai nodrošinātu vecāku tiesības lemt par savu bērnu. Lai pilnībā īstenotu savas pilsoniskās un politiskās tiesības, bērnam ir jābūt spējīgam īstenot savas tiesības. Bērniem sākotnēji iztrūkst un tikai ar laiku attīstās spēja ne tikai īstenot savas tiesības, bet tās arī pieprasīt.¹⁰ Bērna rīcības spējas pakāpeniski attīstās no dzimšanas līdz pilngadības sasniegšanai. Konvencija ir padarījusi vecākus vai citus likumiskos pārstāvjus par neaizstājamiem bērnu tiesību nodrošināšanai.

Arī Latvijas tiesību akti uzsver vecāku lomu bērnu līdzdalībā. [Bērnu tiesību aizsardzības likuma](#) 5. panta pirmās daļas 1.punkts nosaka, ka bērna tiesību aizsardzību nodrošina bērna vecāki (adoptētāji), audžuģimene un aizbildņi. Šī likuma 24. panta otrā daļa nosaka, ka vecāku pienākums ir sagatavot bērnu patstāvīgai dzīvei sabiedrībā, pēc iespējas respektējot viņa individualitāti, ievērojot spējas un intereses.

Tādējādi bērna vecāki nodrošina, ka bērns, kamēr viņam pilnībā nav attīstījušās spējas veikt to patstāvīgi, ne tikai spēj izmantot savas tiesības, bet arī spēj tās pieprasīt. Bērna līdzdalība bez atbilstoša bērna vecāku atbalsta nav iespējama. Šis apsvērums jāņem sevišķi vērā attiecībā uz bez vecāku gādības palikušajiem bērniem. Bez vecāku gādības palikušo bērni nokļūst īpaši ievainojamā stāvoklī un valsts pienākums ir nodrošināt šo bērnu īpašu aizsardzību. Īpaši aizsardzību bērniem, kuri ir palikuši bez vecāku gādības paredz arī Latvijas Republikas Satversmes 110.pants.

Latvijas tiesiskā sistēma paredze vairākus risinājumus kā bērnam, kurš ir palicis bez vecāku gādības, nodrošināt atbilstošu ārpusģimenes aprūpi. Prioritāri bērnam saskaņā ar [Civillikuma](#) 222.pantu ieceļams aizbildnis. Saskaņā ar [Civillikuma](#) 252.pantu aizbildņi atvieto bērnam vecākus. Tādējādi aizbildnim ir pienākums nodrošināt bērna līdzdalību. Saskaņā ar [Civillikuma](#) 235. un 236.pantu aizbildņi ir jāizvēlas vispirms no viņu tuvākajiem radniekiem, no kuriem bāriņtiesa izrauga piemērotākos, bet, ja starp bērna radniekiem neatrod atbilstošu aizbildni, vai ja bērnam nemaz nav radnieku, aizbildņus ieceļ bāriņtiesa no citu personu vidus. Ja kāda no likuma 235. un 236.pantā minētajām personām nevar uzņemties aizbildnību, bāriņtiesa lemj par citu ārpusģimenes aprūpes veidu. Cits ārpusģimenes veids (bērnu aprūpes iestāde vai audžuģimene) var apgrūtināt bērna līdzdalības nodrošināšanu, jo bērna likumiskais pārstāvis (persona, kura pildīs bērna aizbildņa pienākumu) var nebūt persona, kas ikdienā nodrošina bērna aprūpi. Saskaņā ar [Bāriņtiesu likuma](#) 35.panta otro daļu ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna aizbildņa pienākumus pilda šīs institūcijas vadītājs. Savukārt [Bāriņtiesas likuma](#) 17.panta 10. punkts paredz, ka bāriņtiesa pārstāv audžuģimenē ievietota bērna personiskās un mantiskās intereses un tiesības. Šajos gadījumos bērna līdzdalības nodrošināšanas pienākums gulstas gan uz bērna likumisko pārstāvi (bērnu aprūpes iestādes vadītājs vai bāriņtiesa), gan arī uz tām personām, kuras faktiski aprūpē bērnus.

Lēmuma pieņēmējiem, noskaidrojot bērna, kurš ir palicis bez vecāku gādības, viedokli, ir jāizvērtē bērna ārpusģimenes aprūpes veids un to, vai un kā tas ietekmē bērna spējas izteikt savu viedokli un līdzdarboties lēmuma pieņemšanā. Apstākļi, ka bērnam kādu laiku vai ilgstoši

nav bijis atbildīgu vecāku vai citu likumisko pārstāvju, kas palīdzētu viņam īstenot savu līdzdalību jautājumos, kas viņu skar, var ietekmēt bērna spējas paust savu viedokli.

1.4. Bērna informēšana

Bērna spēja līdzdarboties lēmumu pieņemšanā nav iespējama, ja bērns nav informēts par lietas būtiskākajiem apstākļiem. Tikai gadījumos, kad bērns pilnībā apzinās ne tikai iespējamā lēmuma tūlītējās sekas, bet arī spēj izvērtēt ilgtermiņa ietekmi, ko šāds lēmums nozīmētu viņa attīstības potenciālam, bērns varētu sniegt savu piekrišanu konkrētam lēmumam. Taču būtiski ir saprast, ka bērns sava vecuma un brieduma dēļ nav spējīgs saprast un tādējādi būt informēts par pilnībā visiem izskatāmas lietas apstākļiem. Dažos gadījumos bērnam šādu informāciju nemaz nedrīkst sniegt, jo tas var ietekmēt viņa psihisko un emocionālo stāvokli (piemēram, lietās par vecāku aizgādību) vai tikumību. Tādēļ lēmuma pieņemējam ir būtiski saprast, ka bērna viedokļa noskaidrošanas mērķim nevajadzētu būt, lai bērns sniedz atbildi, kādu lēmumu pieņemt. Lēmuma pieņemšanas atbildību nevar uzlikt uz bērnu. Taču bērns lēmuma pieņemējam var sniegt būtisku informāciju, kas var palīdzēt pieņemt piemērotāko lēmumu.

Lēmuma pieņemējiem pirms lemlēmšanas, kādā mērā nodrošināt bērna līdzdalību, vispirms ir jāizvērtē, vai bērnam ir pieejams par viņu atbildīgs pieaugušais, kurš atbilstoši sekmē bērna spēju līdzdarboties:

- *Vai šis pieaugušais darbojas bērna interesēs?*
- *Vai vecāka intereses konkrētās lietas iznākumā nav pretrunā ar bērna interesēm?*
- *Vai bērnam ir nodrošinātas visas viņam ar likumu piešķirtās procesuālās tiesības?*
- *Vai ir nepieciešams meklēt sevišķo aizbildni, kas var nodrošināt bērna intereses?*

Atbildot un atbilstoši reaģējot uz visiem šiem jautājumiem, lēmuma pieņemējs var pievērsties bērna informēšanai par procesu:

- *Vai par bērnu atbildīgais pieaugušais – likumiskais pārstāvis, ir pienācīgi informējis bērnu par lietas apstākļiem?*
- *Vai bērnam sniegtā informācija ir objektīva?*
- *Cik daudz informācijas bērns sava vecuma un brieduma dēļ spēj saņemt un uztvert par konkrēto lietu?*

- *Vai ir pareizi un atbilstoši likt bērnam sniegt atbildes par sev piemērotāko lēmumu konkrētajā lietā?*

Tikai izvērtējot šos abus aspektus, gan atbildīgā pieaugušā klātbūtni, gan arī bērna spēju būt informētam par lietas būtiskiem apstākļiem, lēmuma pieņemējs var būt pietiekoši sagatavots, lai pievērstos bērna līdzdalības būtiskākajām komponentam – bērna viedoklim. Nākamā apakštēma apskatīs bērna viedokļa noskaidrošanas mehānismu.

Pašnovērtējuma jautājumi

1. Miniet divus piemērus, kurās bērnam saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem ir tiesības līdzdarboties lēmuma pieņemšanā!
2. Izvērtējiet, kāda loma šajos gadījumos ir vecākiem un kāda loma ir bērna informēšanai par lietas būtiskākajiem apstākļiem?

---

¹ Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009): Bērna tiesības tikt uzklautam, CRC/C/GC/12, 1. punkts. https://www.tiesibsargs.lv/wp-content/uploads/2022/08/visparejais-komentars-nr.12_tiesibas-tikt-uzklautam.pdf

² The World Conference on Human Rights Fact Sheet No.10 (Rev.1), The Rights of the Child. <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FactSheet10rev.1en.pdf>

³ Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009): Bērna tiesības tikt uzklautam, CRC/C/GC/12, 3. punkts.

⁴ Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009): Bērna tiesības tikt uzklautam, 132.–134. punkts.

⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 24. panta otrā daļa.

⁶ Bērnu tiesību komitejas Vispārējais komentārs Nr. 12 (2009): Bērna tiesības tikt uzklautam, CRC/C/GC/12.

⁷ Kucina I. (2020) Bērnu pārrobežu nolaupīšanas civiltiesiskie aspekti. Bērns starp vecākiem un valstīm. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 146. lpp.

⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 50. pants Bērns un spēles, filmas, plašsaziņas līdzekļi.

⁹ Quennerstedt A, Robinson C, and I'Anson J (2018) The UNCRC: the voice of global consensus on children's rights? Nordic Journal of Human Rights 36(1): 38-54.

¹⁰ Brighouse H (2002) What rights (if any) do children have? In Archard D and Macleod C (eds) The Moral and Political Status of Children. Oxford: Oxford University Press, 31.